

СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: МІСЦЕ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

©2020 РАЄВНЕВА О. В., АКСЬОНОВА І. В.

УДК 378: 519.237.8

JEL: I23; I28

Раєвнева О. В., Аксьонова І. В. Система вищої освіти України в європейському освітньому просторі: місце та перспективи розвитку

Стаття присвячена визначенню міжнародної позиції системи вищої освіти (СВО) України в європейському освітньому середовищі. Доведено, що сучасний етап розвитку світової системи вищої освіти характеризується суттєвими трансформаціями, які змінюють парадигму функціонування традиційного університету на парадигму формування інноваційно-активного закладу вищої освіти (ЗВО) підприємницького типу. Метою статті є розробка методичного підходу до визначення привабливості національної системи вищої освіти в європейському освітньому просторі з урахуванням сучасних трендів трансформації університетів у підприємницькі суб'єкти господарювання. Запропоновано підхід, який на підставі проведення пошукових експериментів дозволяє здійснити кластеризацію України та 27 країн Європи і визначити не тільки загальний рівень привабливості за період 2013–2017 рр., але й (за рахунок проведення просторової кластеризації за 2013, 2015 і 2017 рр.) окремо виділити латентні тенденції (позитивні чи негативні) у рівнях привабливості аналізованих країн. Сформовано інформаційний простір групування країн, що за рахунок поєднання індикаторів (ментальна готовність суспільства до отримання вищої освіти; фінансова готовність/можливість уряду до підтримки розвитку системи вищої освіти; готовність університетів як структурних елементів системи вищої освіти до надання якісних освітньо-наукових послуг) дозволяє отримати системне уявлення про феномен привабливості системи вищої освіти. Проведені розрахунки показали, що національна СВО втрачає свої високі міжнародні позиції та потребує глибоких системних модернізацій у напрямку створення стимулюючого підґрунтя розвитку автономних, інноваційно-активних ЗВО підприємницького типу.

Ключові слова: інноваційно-активний університет, система вищої освіти, кластерний аналіз, привабливість СВО, індикатори привабливості.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-97-109>

Рис.: 6. **Табл.:** 4. **Бібл.:** 27.

Раєвнева Олена Валентинівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри статистики і економічного прогнозування, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: olena.raev@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0260-4249>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/L-7688-2016>

Scopus Author ID: 56669948000

Аксьонова Ірина Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри статистики і економічного прогнозування, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: ivaksonova@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2605-0455>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/U-7199-2018>

Scopus Author ID: 57206727489

UDC 378: 519.237.8

JEL: I23; I28

Rayevnyeva O. V., Aksonova I. V. The Higher Education System of Ukraine in the European Educational Space: Place and Development Prospects

The article is concerned with defining the international position of the higher education system (HES) of Ukraine in the European educational environment. It is proved that the current stage of development of the world higher education system is characterized by significant transformations that change the paradigm of the functioning of the traditional university to the paradigm of the formation of an innovative-active higher education institution (HEI) of the entrepreneurial type. The article is aimed at developing a methodical approach to determining the attractiveness of the national system of higher education in the European educational space, taking into account modern trends of transformation of universities into entrepreneurial business entities. The approach, which on the basis of search experiments allows to cluster Ukraine and 27 European countries and determine not only the overall level of attractiveness for the period 2013–2017, but also (due to spatial clustering for 2013, 2015 and 2017) separately allocate the latent trends (both positive and negative) in the attractiveness levels of the analyzed countries, is proposed. The information space of grouping of countries is formed, which due to the combination of indicators (mental readiness of society to obtain higher education; financial readiness/government opportunity to support the development of the higher education system; readiness of universities as structural elements of the higher education system to provide high-quality educational and scientific services) allows to get a systematic idea of the phenomenon of attractiveness of the higher education system. The carried out computations showed that the national HES is losing its high international positions and requires deep systemic modernization in the direction of creating a stimulating basis for the development of autonomous, innovation-active HEIs of the entrepreneurial type.

Keywords: innovation-active university, higher education system, cluster analysis, attractiveness of HES, attractiveness indicators.

Fig.: 6. **Tabl.:** 4. **Bibl.:** 27.

Rayevnyeva Olena V. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Statistics and Economic Forecasting, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: olena.raev@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0260-4249>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/L-7688-2016>

Scopus Author ID: 56669948000

Aksonova Iryna V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Statistics and Economic Forecasting, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)
E-mail: ivaksonova@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2605-0455>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/U-7199-2018>
Scopus Author ID: 57206727489

У розвитку людства освіта є однією з найважливіших передумов інноваційного розвитку суспільства, підготовки громадян до життя, їх соціалізації, залучення до духовних надбань. Система освіти є унікальним складним явищем, що глибоко пов'язано з духовними та матеріальними аспектами минулого і сучасного. Необхідною умовою формування інноваційної економіки є модернізація системи освіти, що стає найважливішою передумовою динамічного економічного зростання та соціального розвитку суспільства, умовою добробуту та безпеки країни.

Процеси глобалізації, інтернаціоналізації, євроінтеграції освіти привели до створення Європейської Асоціації університетів (EUA), яка об'єднує всередині Європейського Освітнього Простору понад 850 європейських закладів вищої освіти (ЗВО) із 47 країн Європи та національні асоціації ректорів і має на меті розвиток узгодженої системи європейської вищої освіти для забезпечення її якості та доступності в поєднанні з високим рівнем наукових досліджень.

В Україні формування системи вищої освіти та її організація мають свої національні пріоритети та особливості. Разом із тим, упродовж останнього десятиріччя, Україна наполегливо наближається до європейських стандартів. На рівні держави напрацьовано універсальні принципи взаємодії з країнами – учасницями Європейського Союзу, такі як взаємоповага, взаємодопомога, готовність до комплексного вирішення виникаючих проблем.

Входження України в EUA сприяє реформуванню національної системи вищої освіти в напрямку сучасних європейських трендів модернізації освіти, яка пов'язана з переходом суспільства до стану постіндустріального розвитку. За цих умов принципово змінюється роль освіти в суспільстві, коли ключові напрямки концепції вищої освіти націлені на:

- ✦ оновлення кадрів у сфері вищої освіти, які володіють принципово новими компетентностями;
- ✦ зміну форм, методів і технологій викладання та навчання, що особливо важливо в сучасний період пандемії, коли університети повинні зберегти накопичений досвід викладання та не втратити свої позиції в якості освіти;

- ✦ оновлення університетської інфраструктури, що пов'язано з формуванням високотехнологічних і багатофункціональних університетських кампусів;
- ✦ зміну фінансування вищої освіти з переорієнтацією залежності фінансування від кількості студентів до рейтингових показників ЗВО тощо.

У 2020 р., згідно із Законом «Про внесення змін в деякі законодавчі акти України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» [7], розпочався новий етап модернізації системи вищої освіти. Положення даного закону націлені на:

- ✦ врегулювання процедури ліцензування освітньої діяльності;
- ✦ реалізацію міждисциплінарних освітніх програм;
- ✦ розв'язання питань забезпечення якості вищої освіти, форм отримання освіти, вимог до керівників ЗВО тощо.

Крім цього, закон створює умови для зміцнення європейських принципів функціонування системи вищої освіти, що сприятиме її зближенню із системами інших країн Болонського процесу, а також для збільшення прозорості, доброчесності, автономії, відповідальності головних учасників освітнього процесу за результат навчання у ЗВО.

У червні 2020 р. підписано Указ Президента України про створення Ради з питань розвитку вищої освіти, згідно з яким завданнями Ради будуть вдосконалення якості та змісту вищої освіти в Україні, підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства в цій галузі, зокрема щодо фінансової автономії ЗВО, механізму залучення приватних інвестицій і розвитку державно-приватного партнерства [2].

У контексті стратегії «Європа–2020» [15], яка зумовлена економічними проблемами країн Європейського Союзу та націлена на подолання кризи за рахунок: вирішення проблем у сферах зайнятості; дослідження та інновацій; зміни клімату й енергетики; освіти; боротьби з бідністю, зростає необхідність вивчення досвіду модернізації освіти в країнах Європейського Союзу з перспективою врахування його у вітчизняній практиці.

Спираючись на досвід європейських країн, слід відмітити, що в сучасних умовах змінюється ставлення до поняття «університет», який розглядається як центр впровадження інновацій. Згідно з концепцією

Роботу виконано в межах прикладної науково-дослідницької теми № 46/2020-2021 «Розробка методичного та модельно-інформаційного забезпечення побудови університету інноваційного типу на засадах якості освіти та протидії корупції».

«потрійної спіралі» Г. Іцковіца [14] ЗВО стоятимуть на першому місці при формуванні та впровадженні інновацій і технологій та виступатимуть основою розвитку економіки. Враховуючи даний факт, у сучасному суспільстві модернізація системи вищої освіти тісно пов'язана з формуванням «університетів підприємницького типу», які виступають як основа зростання економіки та економічної стабільності на підставі залучення інвестицій для формування власних інновацій, формування умов для підготовки конкурентоспроможних випускників, створення нових виробництв і робочих місць.

Історично концепція університету підприємницького типу прийшла на заміну концепції дослідницького університету. Дослідники Гельманова З., Бутрин А., Гарт Н. [3], Буняк Н. [1], Головка Н., Дегтярева В., Мадюкова С. [4], Романовський О. [11], Кисель Т. [6], Карпов А. [5], Прохоров А. [9], Євсєєв С., Раєвнева О., Пономаренко В., Мілов О. [26; 27], Бланко М., Барес С., Гриневич О. [13], Гренчикова А., Шпанкова Я., Петрушова Д. [19] виділяють такі практичні напрямки трансформації звичайного ЗВО в «університет підприємницького типу»:

- ✦ стимулювання різних форм підприємницької активності студентів, таких як заняття дослідницькою діяльністю, складання бізнес-проектів, створення стартапів, вирішення ситуаційних завдань;
- ✦ розвиток навчальних дисциплін шляхом додавання підприємницьких модулів у навчання, використання практичних тренінгів у навчальному процесі;
- ✦ створення бізнес-лабораторій, бізнес-інкубаторів, центрів студентського підприємництва в університетах з метою отримання практичних навичок по створенню й управлінню малим підприємством у нестабільному ринковому середовищі;
- ✦ створення інноваційно-активного університету підприємницького типу, ключовою метою якого є трансформація в дослідницький університет підприємницького типу на підставі активного стимулювання підприємницької активності студентів і співробітників;
- ✦ посилення управлінської гнучкості, яка пов'язана з тим, що традиційні університети націлені в основному на академічні цінності, у той час, як університети підприємницького типу націлені на сучасні тенденції підприємницької діяльності та потреби роботодавців. У цих умовах академічна структура університету повинна стати частиною управлінського ядра, націленого на підвищення показників успішності;
- ✦ диверсифікація фінансової бази, тобто розширення джерел і форм фінансування, яке

сприятиме зниженню рівня залежності університету від державного контролю, з одного боку, і не загрожуватиме автономії університету, з іншого;

- ✦ зростання наукового потенціалу та посилення комерційної ефективності продуктів, які генеруються в академічному середовищі університету, на підставі створення підприємницької культури. Даний напрямок реформування пов'язаний з розумінням функцій кожного підрозділу університету його загальної стратегії.

Таким чином, сучасна модернізація системи вищої освіти націлена на створення підприємницьких університетів, під якими вчені [10; 12; 20; 21] розуміють такі ЗВО, які систематично докладають зусилля з подолання обмежень у трьох сферах – генерації знань, викладанні та перетворенні знань у практику – шляхом ініціювання нових видів діяльності, трансформації внутрішнього середовища та модифікації взаємодії із зовнішнім середовищем.

Метою статті є розробка методичного підходу до визначення привабливості національної системи вищої освіти в європейському освітньому просторі з урахуванням сучасних трендів трансформації університетів у підприємницькі суб'єкти господарювання.

Для досягнення поставленої мети в дослідженні запропоновано методичний підхід до оцінювання місця України в європейському освітньому просторі, який містить такі етапи (рис. 1).

Цільовою спрямованістю **першого етапу** є формування індикаторного простору дослідження, який на засадах системного підходу дозволив би отримати узагальнюючу картину розвитку системи вищої освіти в країні. Формування такої системи в дослідженні базується на компаративному аналізі індикаторів світових і європейських організацій з питань розвитку освіти та суспільства, а саме: ЮНЕСКО [22], Світового економічного форуму в Давосі [25], Світового банку [23], Євростату [18], Світового атласу даних [24], Європейського банку реконструкції та розвитку [16], Асоціації університетів Європи [17], національних служб/комітетів статистики.

Гіпотеза, на якій базується формування системи індикаторів, свідчить про таке: *перелік індикаторів має надавати системне уявлення феномену «привабливості системи вищої освіти» з трьох точок зору – ментальної готовності суспільства до отримання вищої освіти, фінансової готовності/можливості уряду до підтримки розвитку системи вищої освіти та готовності університетів як структурних елементів системи вищої освіти до надання якісних освітньо-наукових послуг*. Виходячи з цього система індикаторів оцінки й аналізу привабливості системи вищої освіти (СВО) країни має таку структуру (рис. 2).

Кожна з наведених на рис. 2 груп індикаторів оцінювання привабливості СВО країни включає

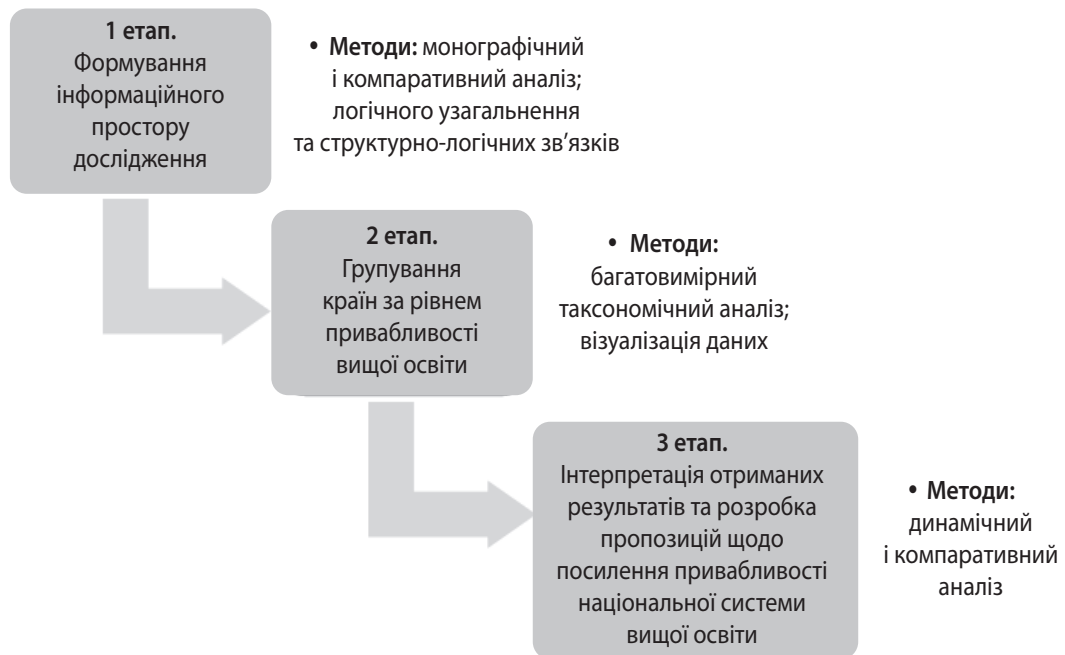

Рис. 1. Схема етапів методичного підходу до визначення привабливості національної системи вищої освіти

Джерело: авторська розробка.

Рис. 2. Структура індикаторної системи оцінки й аналізу привабливості СВО країни

Джерело: авторська розробка.

певні показники. Спираючись на результати проведеного дослідження інформаційної бази даних щодо показників освіти, до першої групи індикаторів, яка характеризує готовність суспільства до вищої освіти, показує прагнення нації до отримання вищої освіти, включені такі показники: валовий показник охоплення вищою освітою, X_1 (%) та індекс рівня освіти (X_2); до другої групи індикаторів, яка показує привабливість ЗВО для національних та іноземних абітурієнтів через показники мобільності студентів, віднесені загальна кількість національних студентів, які виїж-

джають за кордон для отримання освіти, X_3 (осіб), і загальна кількість іноземних студентів, які прибувають для отримання вищої освіти, X_4 (осіб); до третьої групи індикаторів, яка відображає можливості держави фінансувати заклади вищої освіти, віднесені показники витрат на освіту від загальних державних витрат, X_5 (%), і витрат на вищу освіту від державних витрат на освіту, X_6 (%).

Другий етап методичного підходу спрямований на визначення груп країн Європи (країни еврозони та Україна), однорідних за рівнем привабливості сис-

теми вищої освіти. За умови, що кожна з країн у дослідженні представляє собою багатовимірний об'єкт, доцільно використовувати методи математичної формалізації, тобто ті методи, що дозволяють апроксимувати процеси на підставі обробки великих масивів інформації. Тому в дослідженні як інструмент групування країн за показником привабливості системи вищої освіти запропоновано використовувати методи кластерного таксономічного аналізу. Загалом всі методи багатовимірної кластеризації за способом об'єднання об'єктів у кластери поділяються на дві групи: дивізимні, які націлені на послідовний розподіл сукупності на окремі об'єкти, та ітеративні, що націлені на формування кластерів, виходячи із умов, які задаються. Крім того, існує природна та штучна кластеризація.

У дослідженні задля досягнення мети пропонується використовувати методи кластерного аналізу в синтезі, а саме: метод ієрархічної (природної) кластеризації, який дозволяє обґрунтовано обрати доцільну кількість груп для досліджуваної сукупності країн, і метод штучної кластеризації – *k*-середніх, що дозволяє отримати стійкі, непересічні групування об'єктів дослідження. Вихідними рядами аналізу виступають 6 вищеозначених показників за період 2013–2018 рр., об'єктами дослідження є 28 країн Єврозони та Україна. Вибір об'єктів дослідження обумовлений стратегічними інтеграційними зусиллями України до входження в Євросоюз.

Алгоритм кластерного аналізу наведено на рис. 3.

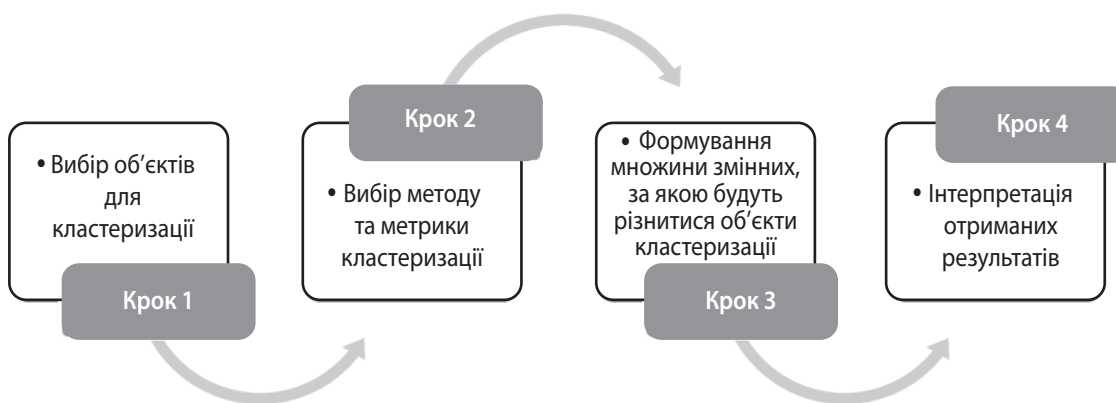

Рис. 3. Послідовність кроків кластеризації

Джерело: авторська розробка на основі [8].

Для отримання більш об'єктивних та якісних результатів кластеризації в дослідженні проведено три експерименти:

1 експеримент – визначення доцільних метрик і доцільної кількості кластерних груп на підставі використання методів природної кластеризації;

2 експеримент – кластеризація країн методом штучної кластеризації на підставі вихідного ряду, представленого панельними даними, тобто по всій сукупності країн за весь досліджуваний період;

3 експеримент – кластеризація країн методом штучної кластеризації на підставі вихідного ряду, представленого просторовим рядом за 2013, 2015 та 2017 рр. окремо з метою виокремлення міграційних ефектів при формуванні кластерних груп і визначення трендів розвитку систем вищої освіти (СВО) України та досліджуваних країн Єврозони.

Для реалізації *першого експерименту* процесу кластеризації визначено оптимальну кількість кластерів країн Євросоюзу та України за привабливістю СВО на підставі використання ієрархічного методу кластеризації. Даний метод передбачає використання різних правил ієрархічного об'єднання в кластери та використання різних метрик для цього об'єднання [8]. У табл. 1 наведено стисло характеристику правил і метрик, що використовувалися в експериментах.

Вибір доцільного правила об'єднання кластерів і метрик здійснювався на підставі такого алгоритму:

1 крок – проведено експерименти щодо вибору доцільного правила об'єднання кластерів;

2 крок – проведено експерименти щодо зміни метрик відповідно до обраного правила об'єднання кластерів.

Критеріями вибору доцільного експерименту виступали якість кластеризації, тобто отримання чіткої класифікації країн за рівнем привабливості їх систем вищої освіти, та метод візуалізації отриманих результатів кластеризації. За результатами проведен-

ня експериментів доведено, що використання методу Уорда та метрики евклідової відстані дозволяє отримати високу якість апроксимації дослідженої сукупності на підставі мінімізації втрати інформації, пов'язаної з кожним злиттям об'єктів у кластери.

Результати побудови дендрограми за 2013, 2015 і 2017 рр. наведено на рис. 4.

Аналіз визначення кількості кластерних груп на підставі візуального подання результатів (див. рис. 4) показує, що орієнтовна кількість кластерів дорівнює 3,

Правила об'єднання кластерів

Назва правила	Сутність правила
Поодинокого зв'язку (метод найближчого сусіда) (<i>single linkage</i>)	Відстань між двома кластерами визначається як відстань між двома найбільш близькими об'єктами в різних кластерах
Повних зв'язків (метод найбільш віддалених сусідів) (<i>complete linkage</i>)	Відстань між кластерами визначається найбільшою відстанню між будь-якими двома об'єктами в різних кластерах
Незваженого попарного середнього (<i>unweighted pair-group average</i>)	Відстань між двома кластерами визначається як середня відстань між усіма парами об'єктів у них
Зваженого попарного середнього (<i>weighted pair-group average</i>)	Є ідентичним попередньому, доцільно використовувати у випадках, коли передбачаються нерівні розміри кластерів
Незваженого центроїдного методу (<i>unweighted pair-group centroid</i>)	Відстань між двома кластерами визначається як відстань між їх центрами тяжіння
Зваженого центроїдного методу (<i>weighted pair-group centroid</i>)	Є ідентичним попередньому, за винятком того, що при обчисленнях використовують ваги для обліку різниці між розмірами кластерів
Метод Уорда (<i>Ward's method</i>)	Як відстань між кластерами береться приріст суми квадратів відстаней об'єктів до центрів кластерів, що отримуються в результаті їх об'єднання. На відміну від інших методів кластерного аналізу для оцінки відстані між кластерами в даному випадку використовуються методи дисперсійного аналізу
Назва метрики	Сутність метрики
Евклідова відстань і квадрат евклідової відстані	Використовуються у випадках, якщо необхідно надати більш великі ваги більш віддаленим один від одного об'єктам
Манхеттенська відстань	У більшості випадків ця міра відстані приводить до результатів, подібних розрахункам евклідової відстані. Однак для цієї міри вплив окремих викидів менше, ніж при використанні евклідової відстані
Відстань Чебишева	Варто використовувати, коли необхідно визначити два об'єкти як різні, якщо вони відрізняються за якимось одним виміром
Степенева відстань	Застосовується у випадку, коли необхідно збільшити або зменшити вагу, що відноситься до розмірності, для якої відповідні об'єкти сильно відрізняються

але для посилення якості кластеризації та виділення характерних рис привабливості систем вищої освіти певних кластерних груп доцільним є розбиття сукупності досліджуваних країн на 5 кластерів.

Для реалізації *другого експерименту* процесу кластеризації країн на підставі вихідного ряду, представленого панельними даними, тобто по всій сукупності країн за весь досліджуваний період (2013–2017 рр.), запропоновано використання методу штучної кластеризації – методу *k*-середніх [8]. Результати кластеризації наведено на *рис. 5*.

Аналізуючи отримані результати, можна зробити висновки щодо характеристики отриманих кластерів (див. *рис. 5*), які наведені в *табл. 2*.

Аналіз *табл. 2* дозволяє зробити висновок, що за весь досліджуваний період спостерігається майже однаковий розподіл країн за кластерними групами, тобто країни Європи та Україна утворюють стабільні кластери щодо привабливості СВО. Зміни стосувалися лише Австрії, Литви, Польщі, які знизили свій статус у 2017 р. і перейшли з високого кластера до середнього, та Латвії, Швеції й Болгарії, які, навпаки,

підвищили привабливість національної системи вищої освіти та перейшли з більш низьких за показниками СВО до більш високих кластерів.

Для виділення позиції країни за рівнем привабливості СВО в динаміці та дослідження характерних рис змін реалізовано третій експеримент, а саме: здійснено кластеризацію на підставі вихідного ряду, представленого просторовими рядами за 2013 р., 2015 р. і 2017 р. окремо. Для подальшого виокремлення міграційних ефектів, на підставі застосування методу *k*-середніх, були утворені п'ять однорідних кластерних груп країн за рівнем привабливості СВО.

Результати проведеної кластеризації за 2013, 2015 і 2017 рр. наведено на *рис. 6*.

Як видно з наведених на *рис. 6* графіків *k*-середніх, найбільша схожість кластерів (окрім найвищого) країн протягом 2013–2017 рр. спостерігається за показниками X_3 та X_4 , тобто за показниками студентської мобільності. У кластері найвищої привабливості простежується значний розрив за показ-

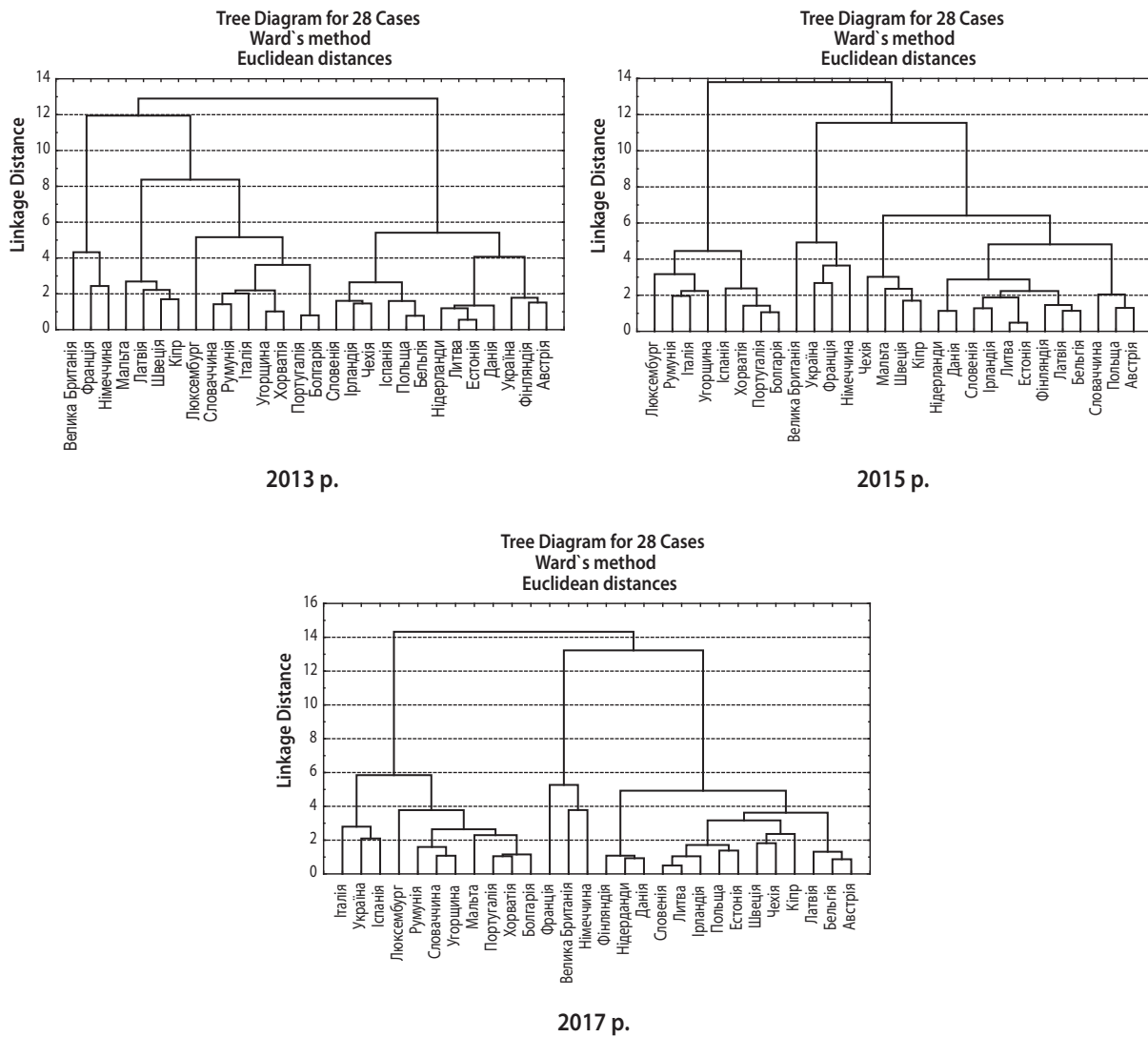

Рис. 4. Дендрограма кластеризації країн Європи за рівнем привабливості системи вищої освіти

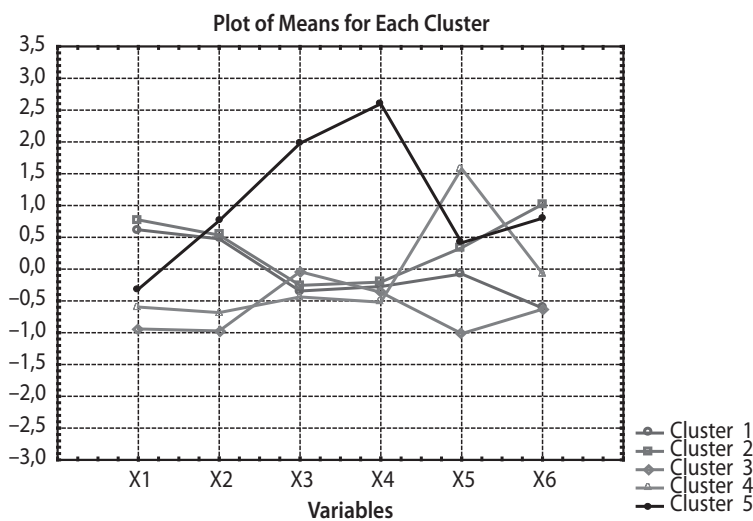

Рис. 5. Графічне зображення середніх значень показників за кластерами, побудованими на підставі панельних даних за період 2013–2017 рр.

Загальна характеристика кластерів за результатами кластеризації панельних даних за весь досліджуваний період

Назва кластера	Номер і характеристика кластера	Країни, що входять до кластера, за всі роки (за окремі роки)
Найвищий	Кластер 5 – кластер рівня найвищої привабливості системи вищої освіти, що характеризується високим значенням показника охоплення населення вищою освітою, найвищими значеннями показників індексу рівня освіти та студентської мобільності, особливо іноземних студентів, які прибувають у країну для отримання вищої освіти, високим рівнем витрат на вищу освіту від загальних витрат на освіту	Німеччина, Франція, Велика Британія
Високий	Кластер 2 – кластер рівня високої привабливості системи вищої освіти, що характеризується найвищими значеннями показника охоплення вищою освітою та індексу рівня освіти, середніми значеннями показників студентської в'їзної та виїзної мобільності та найвищим значенням витрат на вищу освіту від загальних державних витрат на освіту	Данія, Естонія, Фінляндія, Нідерланди, Швеція (2017), Україна , Австрія (2013, 2015), Литва (2013, 2015), Польща (2015)
Середній	Кластер 1 – кластер рівня середньої привабливості системи вищої освіти, що характеризується найвищими значеннями показників охоплення населення вищою освітою та індексу рівня освіти, середніми значеннями показників студентської в'їзної та виїзної мобільності, невисоким значенням витрат на освіту від загальних державних витрат на вищу освіту та низьким значенням витрат на вищу освіту від загальних витрат на освіту	Австрія (2017), Бельгія, Болгарія (2017), Чехія, Іспанія, Ірландія, Литва (2017), Латвія (2015, 2017), Польща (2013, 2017), Словенія
Нижче середнього	Кластер 4 – кластер з рівнем привабливості системи вищої освіти нижче середнього, що характеризується низькими значеннями показників охоплення вищою освітою та індексу рівня освіти, найнижчими значеннями показників студентської мобільності, найвищим значенням витрат на освіту від загальних державних витрат і середніми витратами на вищу освіту від витрат на освіту	Кіпр, Мальта, Швеція (2013, 2015), Латвія (2013)
Найнижчий	Кластер 3 – кластер з низьким рівнем привабливості системи вищої освіти, що характеризується найнижчими значеннями показників охоплення вищою освітою та індексу рівня освіти, низьким рівнем фінансування вищої освіти, низькою привабливістю національної вищої освіти з боку як національних, так і іноземних студентів	Хорватія, Угорщина, Італія, Люксембург, Португалія, Румунія, Словаччина, Болгарія (2013, 2015)

ником в'їзної студентської мобільності порівняно з іншими кластерами країн. Цей показник значно більше, ніж за країнами інших кластерів, що свідчить про привабливість СВО країн найвищого кластера для іноземних студентів, а отже, підтверджує гіпотезу стосовно привабливості вищої освіти в цих країнах.

Результати *третього експерименту* щодо кластеризації країн Європи та України за рівнем привабливості СВО, отримані на підставі застосування методу *k*-середніх (див. рис. 6), наведено в *табл. 3*.

Аналіз розподілу країн Європи та України за кластерними групами в динаміці (див. *табл. 3*) показав, що Україна за привабливістю СВО знизилася свої позиції у 2017 р. порівняно з 2013 та 2015 рр., що пояснюється втратою конкурентних позицій національної системи вищої освіти та зміною обсягів фінансування освіти й вищої освіти, зокрема.

Метою третього етапу методичного підходу (див. рис. 1) є визначення поточних позицій країни в європейському освітньому просторі та аналіз перспектив і можливостей майбутнього розвитку національної системи вищої освіти.

На основі отриманої кластеризації за роками проведено аналіз міграційних змін (*табл. 4*), де показано приналежність до кожного з кластерів привабливості СВО країн Європи та України в динаміці.

Аналізуючи *табл. 4*, можна виділити такі групи країн відповідно до рівня стійкості траєкторії розвитку СВО:

1. *Країни зі стабільною тенденцією функціонування СВО*, незалежно від того, до якого кластера вони потрапили. До таких країн належать Німеччина, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Велика Британія, Литва, Нідерланди. Слід відзначити, що вказані країни входять саме до найвищого або високого кластера

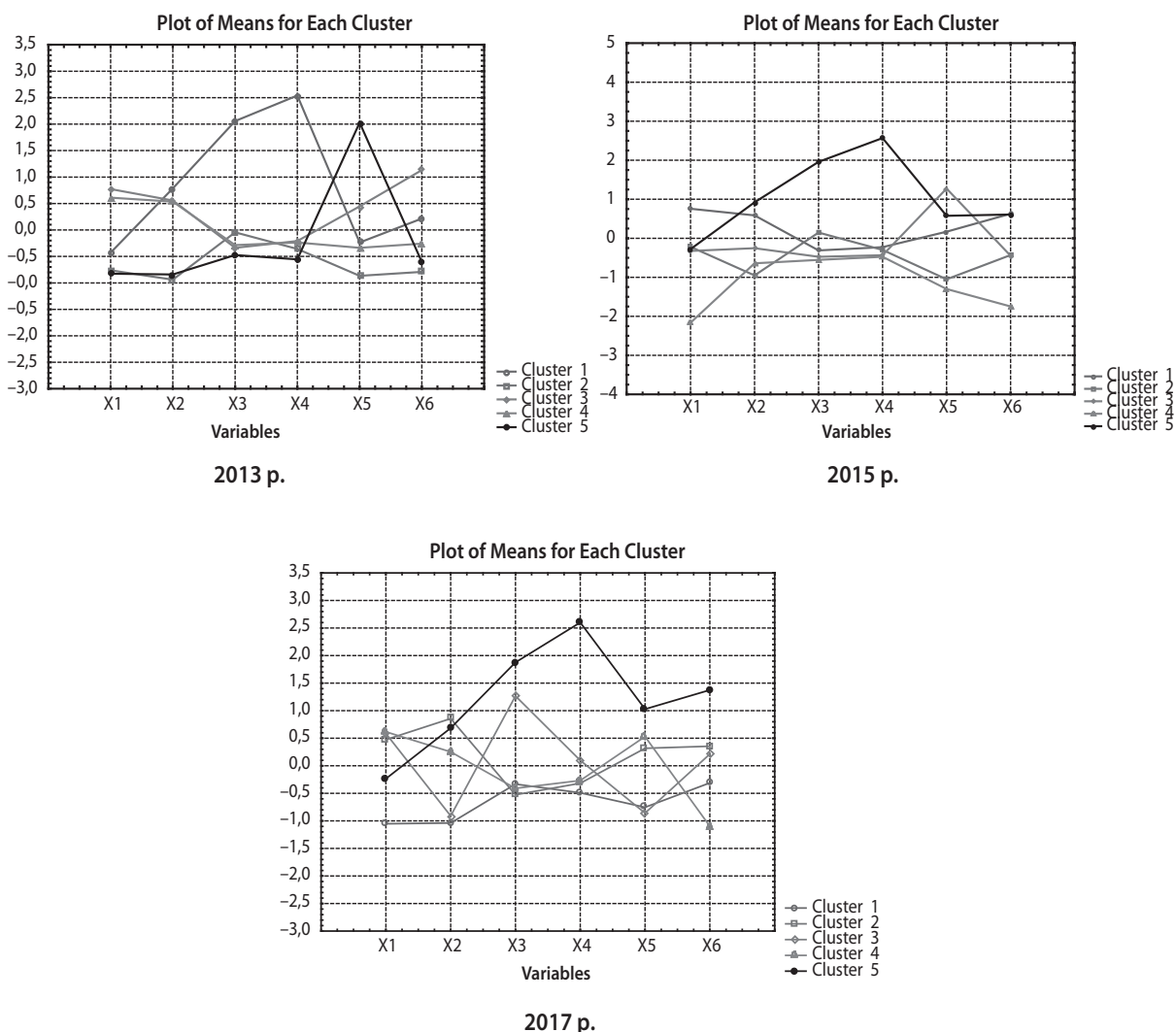

Рис. 6. Графічне зображення середніх значень показників за кластерами по роках

Таблиця 3

Розподіл країн Європи та України за кластерними групами у 2013, 2015 та 2017 рр.

2013 р.	2015 р.	2017 р.
I КЛАСТЕР з найвищою привабливістю СВО		
Німеччина, Франція, Велика Британія	Німеччина, Франція, Велика Британія	Німеччина, Франція, Велика Британія
II КЛАСТЕР з високою привабливістю СВО		
Австрія, Данія, Естонія, Фінляндія, Литва, Нідерланди, Швеція, Україна	Австрія, Бельгія, Данія, Естонія, Фінляндія, Ірландія, Литва, Нідерланди, Польща, Словенія, Україна	Данія, Естонія, Фінляндія, Ірландія, Литва, Нідерланди, Польща, Словенія, Швеція
III КЛАСТЕР із середньою привабливістю СВО		
Бельгія, Чехія, Іспанія, Ірландія, Польща, Словенія	Кіпр, Чехія, Латвія, Мальта, Швеція	Іспанія, Італія, Україна
IV КЛАСТЕР з привабливістю СВО нижче середнього		
Болгарія, Хорватія, Угорщина, Італія, Люксембург, Португалія, Румунія, Словаччина	Болгарія, Іспанія, Хорватія, Італія, Португалія, Румунія, Словаччина	Австрія, Бельгія, Кіпр, Чехія, Латвія
V КЛАСТЕР з найнижчою привабливістю СВО		
Кіпр, Латвія, Мальта	Угорщина, Люксембург	Болгарія, Хорватія, Угорщина, Люксембург, Мальта, Португалія, Румунія, Словаччина

Результати оцінювання привабливості СВО країн Європи та України за 2013, 2015, 2017 рр.
та аналіз міграційних змін

Країна	2013 р.	2015 р.	2017 р.	Міграційні зміни
Австрія	II кластер	II кластер	IV кластер	2 → 2 → 4
Бельгія	III кластер	II кластер	IV кластер	3 → 2 → 4
Болгарія	IV кластер	IV кластер	V кластер	4 → 4 → 5
Кіпр	V кластер	III кластер	IV кластер	5 → 3 → 4
Чехія	III кластер	III кластер	IV кластер	3 → 3 → 4
Німеччина	I кластер	I кластер	I кластер	1 → 1 → 1
Данія	II кластер	II кластер	II кластер	2 → 2 → 2
Іспанія	III кластер	IV кластер	III кластер	3 → 4 → 3
Естонія	II кластер	II кластер	II кластер	2 → 2 → 2
Фінляндія	II кластер	II кластер	II кластер	2 → 2 → 2
Франція	I кластер	I кластер	I кластер	1 → 1 → 1
Велика Британія	I кластер	I кластер	I кластер	1 → 1 → 1
Хорватія	IV кластер	IV кластер	V кластер	4 → 4 → 5
Угорщина	IV кластер	V кластер	V кластер	4 → 5 → 5
Ірландія	III кластер	II кластер	II кластер	3 → 2 → 2
Італія	IV кластер	IV кластер	III кластер	4 → 4 → 3
Литва	II кластер	II кластер	II кластер	2 → 2 → 2
Люксембург	IV кластер	V кластер	V кластер	4 → 5 → 5
Латвія	V кластер	III кластер	IV кластер	5 → 3 → 4
Мальта	V кластер	III кластер	V кластер	5 → 3 → 5
Нідерланди	II кластер	II кластер	II кластер	2 → 2 → 2
Польща	III кластер	II кластер	II кластер	3 → 2 → 2
Португалія	IV кластер	IV кластер	V кластер	4 → 4 → 5
Румунія	IV кластер	IV кластер	V кластер	4 → 4 → 5
Словаччина	IV кластер	IV кластер	V кластер	4 → 4 → 5
Словенія	III кластер	II кластер	II кластер	3 → 2 → 2
Швеція	II кластер	III кластер	II кластер	2 → 3 → 2
Україна	II кластер	II кластер	III кластер	2 → 2 → 3

привабливості СВО, тобто їх СВО є стабільними, і ці країни не втрачають своїх позицій.

II. Країни з нестабільною тенденцією розвитку СВО, які, своєю чергою, поділяються на країни зі:

- ✦ зміною траєкторії розвитку СВО на кращу – це Іспанія, Ірландія, Італія, Польща, Словенія, Швеція;
- ✦ зміною траєкторії розвитку СВО на гіршу – це Австрія, Бельгія, Болгарія, Чехія, Хорватія, Угорщина, Люксембург, Португалія, Румунія, Словаччина, Україна;
- ✦ з недостатнім потенціалом розвитку СВО, щоб затриматись у більш високому кластері привабливості СВО. До таких країн належать Бельгія, Кіпр, Латвія та Мальта.

Тобто, можна констатувати, що тільки 8 з 28 країн (29%), залучених до дослідження, які мають най-

вищий і високий рівень привабливості систем вищої освіти в умовах трансформації світової системи вищої освіти, виникнення феномену «підприємницького, інноваційно-активного університету», зберігають свої високі рейтингові позиції; СВО 6 країн, що становить 21%, покращили свою привабливість на національному та світовому освітньому ринках; 14 країн (50%) мають нестабільні траєкторії привабливості чи втрачають її, що свідчить про необхідність державної підтримки в напрямку створення середовища розвитку інноваційно-активних університетів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у результаті проведення досліджень отримано такі результати:

1. Розроблено методичний підхід, спрямований на визначення міжнародної позиції системи

вищої освіти України щодо її привабливості на національному та європейському освітніх ринках. Інформаційний простір дослідження складає перелік індикаторів, що дозволяють отримати системне уявлення про феномен «привабливість системи вищої освіти» з трьох точок зору – ментальної готовності суспільства до отримання вищої освіти; фінансової готовності/можливості уряду до підтримки розвитку системи вищої освіти; готовності університетів як структурних елементів системи вищої освіти до надання якісних освітньо-наукових послуг. Оцінювання привабливості СВО України здійснюється на підставі компаративного аналізу з 27 країнами Європейського Союзу. Вибір множини цих країн обґрунтований інтеграційними зусиллями України щодо імплементації в європейське співтовариство.

2. Відмінність запропонованого методичного підходу – в його пошуковому характері. Його основу складають три експерименти, що спрямовані на:

- ✦ обґрунтування доцільних метрик і правил групування об'єктів дослідження у кластерні групи;
- ✦ проведення кластеризації на підставі панельних даних за період 2013–2017 рр.;
- ✦ проведення просторової кластеризації окремо за 2013, 2015 і 2017 рр.

3. Аналіз отриманих результатів другого експерименту дозволив визначити загальний рівень привабливості СВО України за 5 років та з'ясувати, що національна СВО знаходиться у кластері високого рівня привабливості, який характеризується найвищими значеннями показника охоплення вищою освітою та індексу рівня освіти, середніми значеннями показників студентської в'їзної та виїзної мобільності та найвищим значенням витрат на вищу освіту від загальних державних витрат на освіту. Але результати третього експерименту довели, що в нашій країні, на жаль, сформувалася негативна тенденція до втрати міжнародних позицій. Так, у 2017 р. Україна потрапила у 3 кластер – середньої привабливості СВО. Тобто поєднання результатів 2 і 3 експериментів дозволило виявити латентні причини формування негативної тенденції. У цих умовах держава та Міністерство освіти і науки України мають створювати стимулююче підґрунтя та середовище для реальної автономізації університетів та перетворення їх на інноваційно-активні, підприємницькі освітні установи, а також проводити подальшу системну модернізацію національної структури системи вищої освіти.

Напрямами подальших досліджень з означеної проблематики є:

- ✦ визначення ієрархії впливу виділених факторів – ментальної готовності суспільства до отримання вищої освіти, фінансової готовності уряду до підтримки розвитку СВО та готовності університетів до надання якісних освітньо-наукових послуг – на рівень прива-

бливості національної системи вищої освіти задля формування першочергових заходів щодо підтримки її привабливості на національному й світовому освітньому ринках;

- ✦ розробка механізмів трансформації традиційного університету в інноваційно-активний ЗВО з метою підвищення привабливості як окремого університету, так і СВО загалом;
- ✦ формування ефективної системи взаємодії між університетом та основними стейкхолдерами задля посилення ролі СВО в процесі стійкого економічного зростання та соціального розвитку суспільства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Буняк Н. М. Предпринимательский университет: сущность и особенности формирования. *Juvenis scientia*. 2016. № 2. С. 144–147. URL: <https://readera.org/predprinimatelskij-universitet-sushhnost-i-osobennosti-formirovanija-14110086>
2. В Украине создан Совет по вопросам развития высшего образования // Освіта.ua. 03.06.2020. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reform/74278/>
3. Гельманова З. С., Бутрин А. Г., Гарт Н. А. Предпринимательский университет в контексте взаимодействия «тройной спирали». *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2016. № 7. Ч. 3. С. 444–449. URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=9845>
4. Головкин Н. В., Дегтярева В. В., Мадюкова С. А. Предпринимательский университет и теория Тройной спирали. *Высшее образование в России*. 2014. № 8–9. С. 46–53. URL: <https://vovr.elpub.ru/jour/article/view/797/718>
5. Карпов А. О. Современный университет как драйвер экономического роста: модели и миссии. *Вопросы экономики*. 2017. № 3. С. 58–76. DOI: <https://doi.org/10.32609/0042-8736-2017-3-58-76>
6. Кисель Т. В. Формирование университетов предпринимательского типа. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/214863583.pdf>
7. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» № 2299 від 22.10.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67164
8. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании. М.: Финансы и статистика, 1989. 175 с.
9. Прохоров А. В. Предпринимательский университет: сущность и признаки. *Вестник Тамбовского университета. Серия «Гуманитарные науки»*. 2016. Т. 21. Вып. 2. С. 5–9. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/predprinimatelskiy-universitet-suschnost-i-priznaki/viewer>
10. Раевнева О. В., Аксьонова І. В., Остапенко В. М. Порівняльний аналіз та узагальнення досвіду партнерства між ЗВО та бізнес-середовищем. *Проблеми економіки*. 2018. № 4. С. 30–42. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-30-42>

11. Романовський О. О. Роль моделі «потрійної спіралі» Г. Іцковіца і підприємницьких ВНЗ у розвитку інновацій. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 1. С. 32–43.
12. Becker B. A., Eube C. Open innovation concept: integrating universities and business in digital age. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2018. Vol. 4., Art. No. 12. 16 p.
DOI: <https://doi.org/10.1186/s40852-018-0091-6>
13. Blanco M., Bares L., Hrynevych O. University Brand as a Key Factor of Graduates Employment. *Marketing and Management of Innovations*. 2019. Issue 3. P. 193–208.
DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.3-15>
14. Etzkowitz H., Cai Yu. Theorizing the Triple Helix model: Past, present, and future. *Triple Helix*. 2020. Vol. 6. Issue 1. 38 p.
DOI: 10.1163/21971927-bja10003
15. Europe 2020: Europe's Growth Strategy. URL: <https://www.jvi.org/special-events/2015/europe-2020-europes-growth-strategy.html>
16. European Bank for Reconstruction and Development. URL: <https://www.ebrd.com/home>
17. European University Association. URL: <https://eua.eu/issues.html>
18. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
19. Grenčíková A., Španková Ja., Petrušová D. The Challenges and Trends in Higher Education // Proceedings on International conference on innovations in science and education (Prague, Czech Republic, March 22–24, 2017). P. 616–621.
DOI: <https://doi.org/10.12955/cbup.v5.995>
20. Kumar S., Gokhale A., Bhattacharya S., Mathai V. University of the Future Bringing Education 4.0 to life. New Delhi: FICCI, Ernst & Young LLP, 2018. 60 p.
21. Rayevnyeva O., Aksonova I., Ostapenko V. Formation interaction and adaptive use of purposive forms of cooperation of university and enterprise structures. *Innovative Marketing*. 2018. Vol. 14. Issue 3. P. 44–56.
DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/im.14\(3\).2018.05](http://dx.doi.org/10.21511/im.14(3).2018.05)
22. UNESCO. URL: <https://en.unesco.org/themes/education>
23. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/>
24. World Data Atlas. URL: <https://knoema.com/atlas>
25. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/>
26. Евсеев С. П., Пономаренко В. С., Раевнева Е. В. Оценка функциональной эффективности корпоративной научно-образовательной сети на основе комплексных показателей качества обслуживания. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2017. Vol. 6. No. 2. P. 4–15.
DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2017.118329>
27. Евсеев С. П., Раевнева Е. В., Пономаренко В. С., Милов А. В. Разработка методологических принципов построения корпоративной информационно-образовательной системы инновационно-активного университета в условиях противодействия коррупции. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2020. Vol. 5. No. 2. P. 6–28.
DOI: 10.15587/1729-4061.2020.214895

REFERENCES

- Becker, B. A., and Eube, C. "Open innovation concept: integrating universities and business in digital age". *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, vol. 4, art. 12 (2018).
DOI: <https://doi.org/10.1186/s40852-018-0091-6>
- Blanco, M., Bares, L., and Hrynevych, O. "University Brand as a Key Factor of Graduates Employment". *Marketing and Management of Innovations*, no. 3 (2019): 193–208.
DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.3-15>
- Bunyak, N. M. "Predprinimatelskiy universitet: sushchnost i osobennosti formirovaniya" [Entrepreneurial University: Essence and Peculiarities of Formation]. *Juvenis scientia*, no. 2 (2016): 144–147. <https://readera.org/predprinimatelskiy-universitet-sushchnost-i-osobennosti-formirovaniya-14110086>
- "Europe 2020: Europe's Growth Strategy". <https://www.jvi.org/special-events/2015/europe-2020-europes-growth-strategy.html>
- "European Bank for Reconstruction and Development". <https://www.ebrd.com/home>
- Etzkowitz, H., and Cai, Yu. "Theorizing the Triple Helix model: Past, present, and future". *Triple Helix*, vol. 6, no. 1 (2020).
DOI: 10.1163/21971927-bja10003
- European University Association. <https://eua.eu/issues.html>
- Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Gelmanova, Z. S., Butrin, A. G., and Gart, N. A. "Predprinimatelskiy universitet v kontekste vzaimodeystviya «troynoy spirali»" [An Entrepreneurial University in the Context of the Triple Helix Interaction]. *Mezhdunarodnyy zhurnal prikladnykh i fundamentalnykh issledovaniy*, no. 7 (3) (2016): 444–449. <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=9845>
- Golovko, N. V., Degtyareva, V. V., and Madyukova, S. A. "Predprinimatelskiy universitet i teoriya Troynoy spirali" [Entrepreneurial University and the Triple Helix Theory]. *Vyssheye obrazovaniye v Rossii*, no. 8–9 (2014): 46–53. <https://vovr.elpub.ru/jour/article/view/797/718>
- Grenčíková, A., Španková, Ja., and Petrušová, D. "The Challenges and Trends in Higher Education". *Proceedings on International conference on innovations in science and education*. Prague, Czech Republic, 2017. 616–621.
DOI: <https://doi.org/10.12955/cbup.v5.995>
- Karpov, A. O. "Sovremennyy universitet kak drayver ekonomicheskogo rosta: modeli i missii" [Modern University as an Economic Growth Driver: Models & Missions]. *Voprosy ekonomiki*, no. 3 (2017): 58–76.
DOI: <https://doi.org/10.32609/0042-8736-2017-3-58-76>
- Kisel, T. V. "Formirovaniye universitetov predprinimatelskogo tipa" [Formation of Entrepreneurial Universities]. <https://core.ac.uk/download/pdf/214863583.pdf>
- Kumar, S., Gokhale, A., Bhattacharya, S., Mathai, V. University of the Future Bringing Education 4.0 to life. New Delhi: FICCI, Ernst & Young LLP, 2018.
- [Legal Act of Ukraine] (2019). http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67164
- Plyuta, V. *Sravnitelnyy mnogomernyy analiz v ekonometricheskom modelirovaniy* [Comparative Multivariate Analysis in Econometric Modeling]. Moscow: Finansy i statistika, 1989.

- Prokhorov, A. V. "Predprinimatelskiy universitet: sushchnost i priznaki" [Entrepreneurial University: Essence and Features]. *Vestnik Tambovskogo universiteta. Seriya «Gumanitarnyye nauki»*, vol. 21, is. 2 (2016): 5-9. <https://cyberleninka.ru/article/n/predprinimatelskiy-universitet-suschnost-i-priznaki/viewer>
- Raevnieva, O. V., Aksyonova, I. V., and Ostapenko, V. M. "Porivnialniy analiz ta uzahalennia dosvidu partnerstva mizh ZVO ta biznes-seredovishchem" [Comparative Analysis and Generalization of the Experience of University – Business Partnerships]. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (2018): 30-42. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-30-42>
- Rayevnyeva, O., Aksonova, I., and Ostapenko, V. "Formation interaction and adaptive use of purposive forms of cooperation of university and enterprise structures". *Innovative Marketing*, vol. 14, no. 3 (2018): 44-56. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/im.14\(3\).2018.05](http://dx.doi.org/10.21511/im.14(3).2018.05)
- Romanovskiy, O. O. "Rol modeli «potriinoi spirali» H. Itskovitsa i pidpriemnytskykh VNZ u rozvytku innovatsii" [The Role of H. Etzkowitz's Triple Helix Model and Entrepreneurial Institutes in Development of Innovations]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 1 (2012): 32-43. UNESCO. <https://en.unesco.org/themes/education>
- "V Ukraine sozdan Sovet po voprosam razvitiya visshogo obrazovaniya" [A Council for the Development of Higher Education Has Been Established in Ukraine]. *Osvita.ua*. June 03, 2020. <http://ru.osvita.ua/vnz/reform/74278/>
- World Bank. <https://data.worldbank.org/>
- World Data Atlas. <https://knoema.com/atlas>
- World Economic Forum. <https://www.weforum.org/>
- Yevseyev, C. P. et al. "Razrabotka metodologicheskikh printsipov postroeniya korporativnoy informatsionno-obrazovatelnoy sistemy innovatsionno-aktivnogo universiteta v usloviyakh protivodeystviya korruptsii" [Development of Methodological Principles for the Construction of a Corporate in Formation-Educational System of Innovative-Active University in the Frame Work of Anti-Corruption Activities]. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, vol. 5, no. 2 (2020): 6-28. DOI: [10.15587/1729-4061.2020.214895](https://doi.org/10.15587/1729-4061.2020.214895)
- Yevseyev, S. P., Ponomarenko, V. S., and Rayevneva, Ye. V. "Otsenka funktsionalnoy effektivnosti korporativnoy nauchno-obrazovatelnoy seti na osnove kompleksnykh pokazateley kachestva obsluzhivaniya" [Assessment of Functional Effectiveness of the Corporate Scientific-Educational Network Based on Comprehensive Indicators of Service Quality]. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, vol. 6, no. 2 (2017): 4-15. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2017.118329>

УДК 378.4.001.76(477)
JEL: I23; I28; I29

ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

©2020 РАЄВНЕВА О. В., МАЛИШКО Є. О., БРОВКО О. І., ЧЕРНИШОВ В. В.

УДК 378.4.001.76(477)
JEL: I23; I28; I29

Раєвнева О. В., Малишко Є. О., Бровко О. І., Чернишов В. В. Фактори конкурентоспроможності закладів вищої освіти України

Стаття присвячена дослідженню факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які забезпечують конкурентоспроможність закладу вищої освіти (ЗВО). Доведено, що конкурентоспроможність ЗВО доцільно розглядати як інноваційно-активну діяльність, що виступає критичною умовою довгострокового та сталого економічного розвитку освіти в сучасній глобальній економіці знань. Метою статті є виявлення факторів конкурентоспроможності ЗВО України як основи формування та подальшого розвитку інноваційно-активного університету в сучасних умовах трансформації національної системи вищої освіти. Проведений системний і морфологічний аналіз дозволив провести групування факторів за ступенем впливу на конкурентоспроможність ЗВО (клієнтоорієнтованість; джерело фінансових ресурсів; інноваційно-інвестиційний потенціал; стратегічне управління; нормування праці; інтернаціоналізація; моніторинг; інформатизація; якість підготовки здобувачів) та побудувати граф зв'язку між даними факторами. Запропоновано ієрархію вибору факторів конкурентоспроможності університету, яка дозволяє поєднати цілі та завдання, спрямовані на прогнозування, вдосконалення, розв'язання, моделювання, аналіз освітніх процесів. Це, своєю чергою, виступає інструментом комплексного оцінювання рівня конкурентоспроможності ЗВО. Проведений аналіз та застосування проблемно-орієнтованого підходу дозволив визначити п'ять рівнів, на яких встановлено взаємообумовлений ієрархічний вплив між факторами, що виступає основою формування концептуальних заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності ЗВО.

Ключові слова: конкурентоспроможність, фактор, ринок праці, освітні послуги, інвестиції, інновації, заклад вищої освіти.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-109-116>

Рис.: 4. Табл.: 2. Формул.: 2. Бібл.: 16.

Раєвнева Олена Валентинівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри статистики і економічного прогнозування, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: olena.raev@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0260-4249>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/L-7688-2016>

Scopus Author ID: 56669948000

Малишко Євгенія Олегівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: jekiaj@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6691-1785>